

Een comfortabele waarheid

Groei naar een duurzame en solidaire economie

Probleemstelling voor voorbereidende expertmeetings over economische groei en indicatoren daarvoor

Vooraf

Op 23 februari 2007 komt een aantal economen en andere deskundigen bij elkaar. Het doel is een probleemstellende discussie te voeren over de inhoud en opzet van een te organiseren conferentie over het thema *Waarom zo hechten aan het groeibeleid, kan dat niet anders?* Deze conferentie vindt plaats op 7 september 2007. Daaraan voorafgaande worden ook probleemstellende discussies georganiseerd met landelijke politici (op 22 maart 2007) en met vertegenwoordigers van de vakbeweging en het bedrijfsleven. De nu volgende tekst is bedoeld als eerste aanzet tot de discussie op 23 februari.

Aanleiding

In de economische wetenschap en in het economische beleid is economische groei wereldwijd een belangrijke variabele. Zij wordt gezien als een goede zij het niet volledige indicator voor de welvaart van een samenleving. Ook wordt zij gehanteerd als belangrijk zo niet het alles overheersend instrument van en voor economisch beleid waarbij de veronderstelling is dat economische groei noodzakelijk is wil een samenleving er niet op achteruit gaan. Economische groei wordt daarbij gemeten met de indicator *bruto binnenlands product* (BBP) en andere daar van afgeleide indicatoren.

Vanuit verschillende gezichtspunten wordt de juistheid van de dominantie van deze economische groei ter discussie gesteld.

Onvolledigheid en/of onjuistheid

De volledigheid en juistheid van de indicator BBP wordt steeds meer betwist, zowel als welvaartsindicator alsook als centrale variabele voor de economische analyse en beleidsvorming. Er zijn diverse alternatieve indicatoren en benaderingen beschikbaar:

-complementaire welvaartsindicatoren waaronder de *Ecologische Voetafdruk* van het WWF, de *Human Development Index* (HDI), en varianten daarvan, van het UNDP; de *Under-five Mortality Rate* (U5MR) van UNICEF; de *Leefsituatie Index* (LSI) van het SCP; de *Happy Planet Index* (HPI) van de NEF; en de *Index voor een Duurzame Samenleving* (IDS) van Geurt van de Kerk. Deze zijn bedoeld als aanvulling op de indicator BBP. Binnen het CBS wordt gewerkt aan/met onder meer het *System of Economic and Social Accounting Matrices including Extensions* (SESAME), en met de *National Accounting Matrix with Environmental Accounts* (NAMEA).

-correctieve indicatoren welke via verschillende wegen correcties aanbrengen op het BBP. Daaronder bijvoorbeeld het *Duurzaam Nationaal Inkomen* (DNI) van Roefie Huetting; de *Measure of Domestic Progress* (MDP) van de NEF; de *Calcul des Indicateurs de Richesse Économique et de Solidarité* van Anne Plasman; de *Genuine Progress Indicator* (GPI) van onder meer Cliff Cobb; en de *Index of Sustainable Economic Welfare* (ISEW) van onder meer *Friends of the Earth*. In dergelijke

benaderingen worden de in de economische wetenschap somtijds gehanteerde traditionele onderscheidingen tussen “economie”, enerzijds, en “milieu” respectievelijk “menselijk welzijn”, anderzijds gerelativeerd.

-transformatieve indicatoren welke in plaats van geldswaarden (als het BBP) menswaarden en natuurwaarden hanteren als centrale variabelen voor meting van de welvaart maar ook voor de economische wetenschap en het economische beleid. Een en ander wordt bepleit in *Meta Economische Verkenningen* (MEV+) met centraalstelling van de mondiale invalshoek.

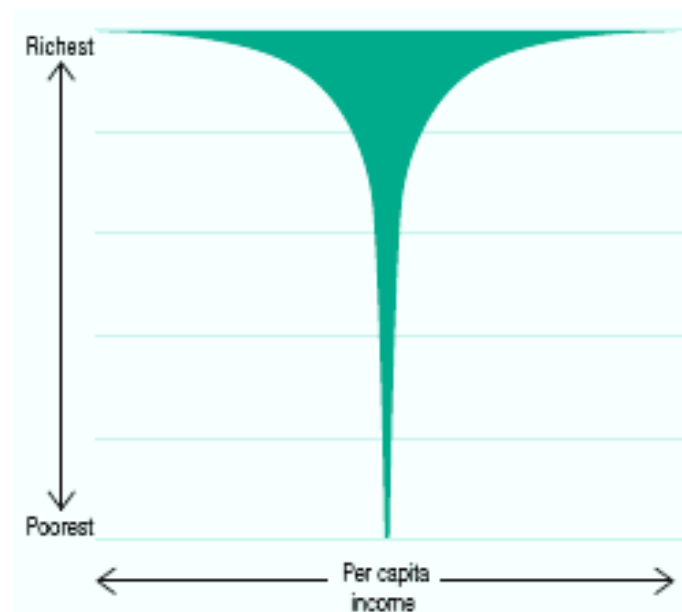
In augustus 2006 is aan de Tweede Kamer een petitie overhandigd met het verzoek de financiering mogelijk te maken van proefversies van DNI, ISEW, en MEV+. Deze petitie is door zo’n 1000 mensen mee ondertekend, waaronder een niet onaanzienlijk aantal economen en andere deskundigen. Daarover heeft de Tweede Kamer nog geen besluit genomen. In januari 2007 is de kabinetsinformatuur geattendeerd op deze petitie. Tegelijkertijd zijn individuele kamerleden hierover benaderd.

Inmiddels zijn er zoveel verschillende indicatoren ontwikkeld dat het overzicht verloren dreigt te gaan. Het is wellicht tijd een poging te doen om een duidelijke ordening aan te brengen.

Armoede en ongelijkheid blijven

De juistheid van het op economische (BBP) groei gerichte beleid en van de daaraan ten grondslag liggende economische analyse wordt ook betwist vanwege het voortduren van grootschalige armoede en ook van de alsmaar toenemende inkomensongelijkheid in de wereld. Van die armoede en ongelijkheid wordt verslag gedaan in het jaarlijkse *Human Development Report* (UNDP) onder meer met behulp van onderstaande *champagne glass economy* -grafiek¹:

World income distributed by percentiles of the population 2000

¹ HDR 2005, pag. 37.

Natuur en milieu overbelast

Recentelijk heeft de overbelasting van natuur en milieu hernieuwde aandacht gekregen. Daarbij zijn minstens twee invalshoeken relevant:

- de versnelde verandering van het klimaat als gevolg van het broeikaseffect door onder meer de uitstoot van CO₂;
- de voortgaande overbelasting van de aarde welke geleid heeft (en leidt) tot dramatische vermindering van de biodiversiteit en de even dramatische overbelasting van de biologische capaciteit van de aarde. Ter illustratie twee grafieken².

Fig. 1: **LIVING PLANET INDEX, 1970–2003**

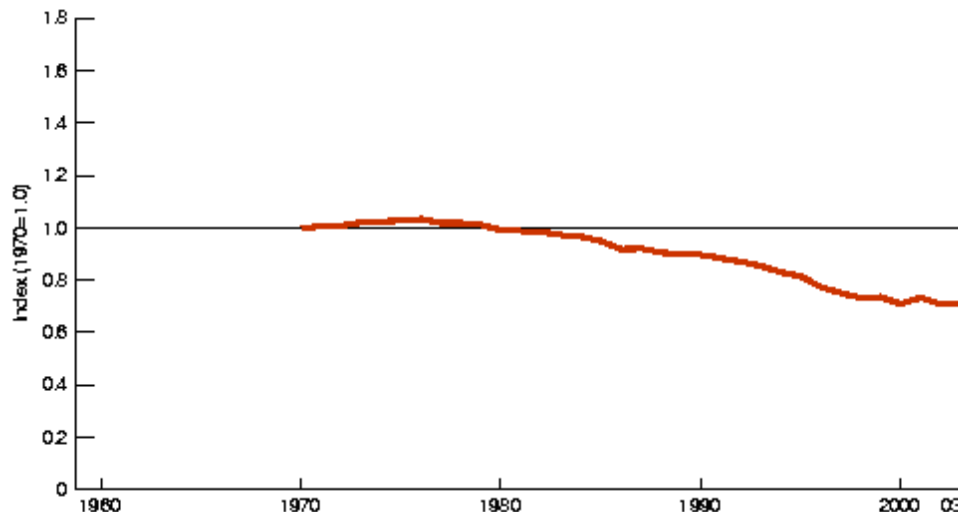
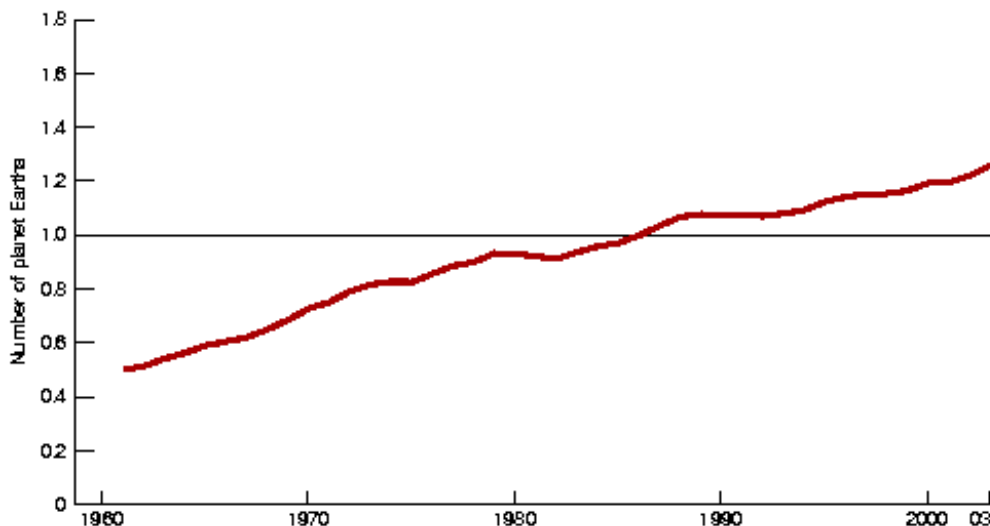

Fig. 2: **HUMANITY'S ECOLOGICAL FOOTPRINT, 1961–2003**

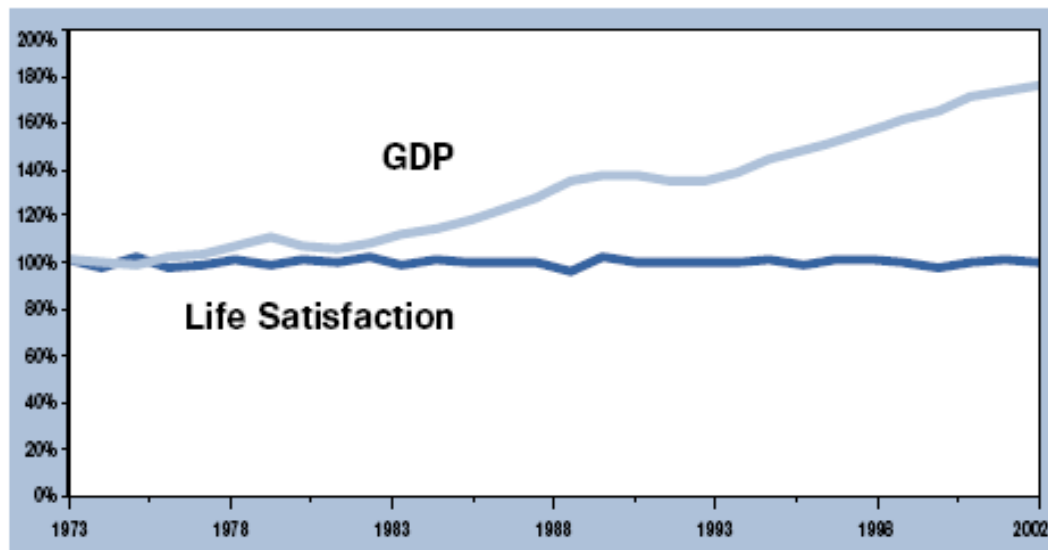
Afnemend grensnut van groei inkomens

Vanaf een zeker niveau van welvaart leidt groei van de inkomens niet navenant tot groei van het welzijn. Deze discrepantie wordt groter naarmate de hoogte van de inkomens. Dat heeft bijvoorbeeld voor het UNDP er toe geleid dat bij de berekening van de nationale HDI's het GDPpc (een van de voor deze index constituerende indicatoren) slechts gedeeltelijk wordt meegenomen. Woodward en Simms (NEF) concluderen dat herverdeling van het wereldinkomen voor de rijken nauwelijks

² Ontleend aan het *Living Planet Report 2006* (WWF) pag.2.

consequenties heeft terwijl die voor de armen een aanmerkelijke verbetering van bestaansvoorwaarden kan betekenen, en bovendien het natuur en milieu minder hoeft te belasten.³

Er zijn inmiddels verschillende onderzoeken gedaan over de mate van “geluk” of “tevredenheid” en hun relatie tot de ontwikkeling van het BBP. Zo constateert de *New Economics Foundation* in het Verenigd Koninkrijk een groeiende kloof tussen het BBP en de tevredenheid van de bevolking over hun welzijn (zie onderstaande grafiek).⁴

Probleemstelling

Een andere benadering van economische groei

De in het voorgaande genoemde aanleidingen leiden tot de conclusie dat het traditionele beleid gericht op centraalstelling van de economische (BBP) groei zijn langste tijd heeft gehad. Al eerder is er voor gepleit om “grenzen aan de groei” (*Club van Rome*) te stellen, op andere momenten is gepleit voor de “economie van het genoeg” (Goudzwaard en De Lange) en voor “krimpeconomie” (Hoogendijk o.a., recentelijk in Frankrijk het *Institut d’Études Économiques et Sociales pour la Décroissance Soutenable*). En auteurs als Woodward en Simms zien, als gezegd, herverdeling als goed (duurzaam en solidair) alternatief voor economische groei. Ook is denkbaar dat het niet zozeer gaat om beperking van de economische groei maar om selectieve krimp en groei: krimp van wat de mensen en de aarde (vooral materieel) overbelast, en groei van het immateriële als zorg voor elkaar. Door verschillende auteurs wordt bepleit dat in de economie een bredere benadering van welvaart, welzijn of geluk gehanteerd wordt (Heertje 2006; Layard 2004; Goudzwaard en Van der Wal 2006; Keune, Elzinga, Ruyter 2006)

³ David Woodward and Andrew Simms: *Growth isn’t working: the uneven distribution of benefits and costs from economic growth*. (London, New Economics Foundation, 2005).

⁴ Ontleend aan *A well-being manifesto for a flourishing society*. London, 2004, NEF, pag. 5. Vergelijk ook: Ruud Veenhoven en Denise Timmermans: *Welvaart en geluk*. In: ESB 28 augustus 1998, pag. 628-631.

Doel

Met deze conferentie wordt beoogd in Nederland de meningsvorming over de plaats en betekenis van economische groei te stimuleren. In het bijzonder gaat het om de posities die economen en politici hierbij zouden kunnen innemen, en hun mogelijke bijdragen aan de noodzakelijke besluitvorming.

De centrale probleemstelling

De centrale probleemstelling voor de expert meeting met economen (en vooralsnog voor de beoogde publieksconferentie) wordt geformuleerd als: *Waarom zo hechten aan het groeibeleid, kan dat niet anders?* Uiteraard kunnen de probleemstellende bijeenkomsten tot een bijstelling van deze centrale vraag en de hieruit voortkomende deelvragen leiden.

Deelvragen

Daarbij doemen minstens de volgende deelvragen op:

- 1 Hoe worden de voorstellen voor complementaire, correctieve en transformatieve indicatoren voor welvaart en welzijn en de argumenten daarvoor beoordeeld? Welke principiële en methodologische bezwaren worden hieraan onderkend? Hoe kunnen deze worden ondervangen? Welke criteria voor alternatieve indicatoren zouden kunnen worden geformuleerd? Hoe kan een zekere eenheid in de veelheid van alternatieve indicatoren worden ontwikkeld?
- 2 Tot welke veranderingen in het economisch proces en in welvaart en samenleving kan gebruik van dergelijke indicatoren leiden?
- 3 Waarom wordt, ook in Nederland, zo gehecht aan de traditionele opvatting van economische groei? Heeft dat te maken met ideologische vooringenomenheden? Of met bepaalde ontwikkelingen in de economische wetenschap als de wiskundige formalisering? Of met een zekere gehechtheid aan “gebruikelijke” indicatoren en andere analyse instrumenten? Of spelen andere maatschappelijke factoren een rol, zoals belangen verbonden met winstmaximalisatie of met volledige werkgelegenheid?
- 4 Voor welke andere benadering van de groeiproblematiek moet worden gekozen: “genoeg”, “krimp”, “herverdeling”, ‘selectieve krimp en groei’? En met welk tempo: de weg van de (welke) geleidelijkheid? Of (ander uiterste) de weg van de drastische ingrepen vergelijkbaar met de “oorlogseconomie” van Roosevelt en Churchill?
- 5 Wat heeft een en ander te betekenen voor de beoefening van de economische wetenschap?
- 6 Wat heeft een en ander te betekenen voor het economische beleid binnen Nederland cq de Europese Unie?

Mogelijke opzet van de conferentie

Voorbereiding

Aan de uitgenodigde economen en anderen, en aan politici wordt gevraagd korte papers (van bijvoorbeeld maximaal 1500 woorden) in te dienen. Die worden dan op tijd aan de deelnemers aan de conferentie beschikbaar gesteld.

Deelnemers

- Uitgenodigde economen en anderen
- Uit te nodigen politici
- Publiek

-Pers

Dagindeling

- De dag begint met een korte algemene en probleemstellende inleiding door (bijvoorbeeld) Bob Goudzwaard.
- Vervolgens vindt er een sessie “economie” plaats waarbij maximaal vier economen een korte inleiding houden over de problematiek, welke dan gevolgd wordt door een “discussie onder economen en andere deskundige betrokkenen”⁵.
- Daarop volgend vindt een sessie “politiek” plaats waarbij maximaal vier leden van de Tweede Kamer een korte inleiding houden, gevolgd door “discussie onder politici”.
- Tenslotte een afsluitend en open debat tussen economen (en anderen) en politici met het publiek in de zaal, over in de loop van de dag geselecteerde centrale discussiepunten.

Datum

7 september 2007.

Plaats

Ergens in Utrecht met plaats voor zo’n 150 à 200 personen.

---

⁵ Bedoeld worden de mensen die op de lijst van economen en anderen staan.